

Староісляндські новелі¹⁾.

I. Духи сторожі Ісландії.

Король Гаральд Гормсон, Датчанин, звелів одному чародієви відмінити свою постать і удати ся до Ісландії, щоб дав королю вісти. Він поплив у подобі кита.

Дойшовши близько берега обплив довкола північного поберіжя і обернув ся на захід і побачив, що краю берёга лухи різної подоби, деякі великі, де які дрібні, і гори та горбики були повні їх.

А коли доплив до фйорда Папна і вплив до нього, щоб вийти на беріг, то з розсілини гори виліз великий дракон, а за ним гадюки і всяке хробацтво і подули на нього отруйним духом.

І він відвернув ся геть, на захід перед фйорд Ёйя і виплинув до нього. Напротив нього вилетів птах такий здоровенний, що заповнив цілий яр, а його крила били ся о гори по обох боках, і з ним було багато птахів, малих і великих.

Швидко він відвернув ся відси і поплив на захід довкола берега і на південь, до фйорда Брайда. Тут вискочив до него скажений бик, аж до самого моря, і бик був великий і почав ревти, що аж лунало під небом, а за ним много охоронних духів.

Тоді він знов зараз вернув ся і поплив на південь довкола Рейкянеса і задумав вийти на беріг коло Вікарскайда. Та ба, тут вийшов против нього гірський велитень, що мав

¹⁾ Отсі інтересні оповіданнячка виймаємо з недавно виданої д. Артуром Бонусом збірки староісляндських заг і оповідань пз. *Islaenderbuch I und II Sammlung*. Herausgegeben vom Kunstwort. München 1907. Georg D. M. Callwey, і з побічним титулом: *Sammlung altgermanischer Banern-und Königsgeschichten*. У переднім слові до сього видання автор називає ті твори „найстаршою і одинокою германською літературою старого часу і загалом найстаршою реалістичною збіркою прозової поезії в новелістичнім жанрі“. Списані досить пізно, в XII—XIII віках вони жили перед тим в усній традиції і заховали в собі память про перших поселенців Ісландії, їх спосіб життя й громадський устрій.

у руках зелізну булаву, а головою був висший над гори, і много інших велитнів при його боці.

Тоді він утік і поплив на схід, подовж безмежного краю. „Та тут пустісінько, — сказав він, — сам пісок та пустар, а на морі страшно бють ся хвилі о скелі, а хвилі такі здоровенні, що й довгим кораблем не проїхав би туди“.

Тоді тут орали землю ось які мужі: Бродгельгі над Ванна фйордом, там де дракон ліз до моря, і Сйольф Вальгердарзон над фйордом Сйя, там де птах показав ся, і Торд Геллір там, де виходив рикучий бик, над фйордом Брайда, а по той бік Рейкянеса, де виходив гірський велитень, жив годе ¹⁾ Тородд.

II. Як король Олаф пробував своїх пасинків.

Оповідують, що король Олаф — той сам, що потім був прозваний святим — був раз у гостині у своєї матери Асти. Вона вивела йому своїх братів, його пасинків.

Король посадив собі двох старшеньких на коліна, Гуторма на одно, а Гальфдана на друге. Він глядів на обох завертаючи очи і вдавав сердитого; оба хлопці зболяли ся.

Тут Аста привела до нього найменшого сина, що звав ся Гаральд і мав ще лише три зимки.

Король завернув і на нього свої очи, але він сміло дивив ся на нього. Тоді король узяв його за волосе і поторгав; хлопець ухопив короля за бороду і почав рвати її. Тоді сказав король: „Бити б тебе дуже, братіку!“

Другого дня ходив король на дворі довкола Астиного обійстя, і мати з ним. Надійшли до ставу; тут були Астині сини, Гуторм і Гальфдан і грали ся; там стояли великі стодали і здоровенні шопи і пасло ся багато худоби грубої й дрібної. Там вони забавляли ся. Поблизу них над глинистою затокою ставу був Гаральд. Він кидав тріски в воду, і вони великими купами плили до берега.

Король запитав його, що се значить?

Він відповів, що се кораблі з військом.

Король засміяв ся і мовив: „Може й так, дійде до того, що пануватимеш над кораблями“.

¹⁾ Годе — ватажок, голова роду, а також чарівник.

Тоді покликав Гальфдана і Гутгорна і запитав Гутгорна : „Що би ти найліпше волів мати, братіку?“

„Поля“, відповів той.

„А скільки тих полів?“ запитав король.

„Так багато, — відповів хлопець. — щоб отсей півостров, що літо був засіяний“. А на півострові стояло десять фільварків.

Король промовив : „Тут могло б стояти багато збіжа“.

Потім запитав Гальфдана, що би він рад найліпше мати.

„Коров“, — відповів сей.

„А як багато?“ запитав далі король.

Гальфдан відповів : „Так багато, щоб ідучи ось тут до води тисли ся щільно одна до одної“.

Король відповів : „Хочеш мати великі добра, в тім ти вдав ся в свого батька“.

А потім запитав Гаральда : „Чого би хотів мати найбільше і найраднійше?“

„Людий“ — відповів той.

Король мовив : „А скількож так?“

„Стільки хтів би мати, аби вони коров мойого брата Гальфдана поїли на один обід“.

Король засміяв ся і мовив до Асти : „Годуй його, мамо, з нього король буде“.

III. Погана нога.

Був чоловік на імя Торарін Нефйользон. Се був Ісландець. Його рід сидів у роздріб у північній Ісландії. Він був простого роду, але розумнійший і більше бесідливий від інших і свобідний у своїй розмові з висшими. Се був великий моряк і часто покидав свій край.

Торарін був страшенно брудкий чоловік ; найгірше шпепило його те, що мав погані сугасти : мав великі руки, та за те ноги ще поганійші.

Торарін був раз у місці, де король Оляф Грубий, що потім був названий святим, стояв зі своїм двором. Він був добре відомий королеви. Тоді він вирядив купецький корабель, що мав свій власний, щоб літом їхати до Ісландії. Король Оляф задержав Тораріна кілька день у себе і часто розмовляв із ним. Торарін спав у королівській кімнаті.

Одного ранку досвіта король пробудив ся, коли інші ще спали. Саме сходило сонце і в домі було зовсім ясно. Король побачив, як Торарін виставив одну ногу з під свого накриття. Король добру хвилину дивив ся на ту ногу, і тут усі побудили ся в кімнаті.

Король мовив до Тораріна: „Отсе вже хвилину не сплю і бачив такий вид, що вважаєть ся мені вартим великої уваги: а се отся людська нога, про яку думаю, що вона найпоганіша на все місто“. — І візвав інших, щоб подумали, чи їм так видаєть ся. І всі, що бачили ту ногу, згодили ся, що так воно й є.

Торарін чув, що говорило ся і відповів: Мало таких річей, щоб були так незвичайні, аби ще й іншого в тім роді не знайти. Вважаю душе правдоподібним, що тут є ще щось таке“.

Король мовив: „Стою на тім, що поганійшої ноги не знайдеш, а хоч би я мав о заклад побити ся“.

Тоді озвав ся Торарін: „Я готов побити ся о заклад, що я знайду ще поганійшу ногу в сьому місті“.

Король мовив: „В такім разі один із нас сповнить другому його бажанє“.

„Нехай і так буде“, сказав Торарін, і виставив з під покривала свою другу ногу, і ся була нічим не краща, а ще й без великого пальця.

І мовив Торарін: „Глянь лише, королю, на сю другу ногу. Вона ще поганійша, бо у неї нема одного пальця, і я виграв заклад“.

Король мовив: „Перша поганійша о стілько, що пять її пальців обридливійші від чотирьох, і я виграв заклад“.

IV. Історія скальдової вірші.

Раз ждали на Ейнара Флюгу, і поки він прийшов, оповідав хтось із княжої дружини, що Ейнар великий ватажок, але не так великий, як насильник, і як кого вбе, то ніколи не платить кару.

Се чув Ісляндець Галь і відповів:

„А я все таки думаю, що він мусів би міні заплатити кару за вбитого свояка, як би я зажадав її в нього“.

Дворак відповів: „Се б тобі не вдало ся; він ніколи ще не заплатив кари ні за кого“.

Доти балакали, доти балакали, аж дійшло до закладу: дворак ставив золотий перстїнь, а Галь свою голову.

Швидко потім явив ся Ейнар. Король приняв його дуже радо і посадив його тутже біля себе. Се було вісім день по новім році. Одного вечера, коли сидїли при чарках, а столи повиношено, запитав король Ейнара, як стоїть діло з іздою до Фінляндїї.

Він відповів: „Остатній раз, пане, коли ми їздили на північ, здибали ми ісляндський корабель. Ми в очи кинули їм закид, що вони без нашого дозволу торгують з Фїнами; вони перечили тому, але ми зміркували з їх слів, що брешуть. Ми ї причалили до них. Вони боронили ся, але ми не пустили, поки не збороли їх. Та був там один між ними, що бив ся далеко ліпше ніж ми, і се було б довго тягло ся, як би було кілька таких“.

Галь був близько і чув Ейнарові слова. Тоді підійшов до його сидження і затих дуже.

Дворак запитав його, чого так посмутнів? Він відповів: „Маю на те причину. Власне я довідав ся, що Ейнар Флюґа вбив мойого свояка: тепер мусить дійти до того, що мушу видусити від нього кару.“

Дворак мовив: „Не рад би я, щоб ти ї балакав про се, занехаймо свій заклад“.

Галь відповів: „Ну, побачимо“.

Другого ранку Галь приступив до Ейнара і сказав: „Ти вчора вечір оповів новину, що мене дуже обходить, а саме, що я втратив через тебе одного свояка. Хтїв би я знати, чи ти заплатиш міні кару?“

Ейнар відповів: „Чи ти ще не чував, що я ніколи не плачу карі? Ти не виглядаєш міні на такого, щоб швидше від інших дістав від мене виплату. Як би я заплатив одному, то всїб поперли до мене зі своїми довгами. Краще не починати.“

Галь мовив: „Не мусите обертати се в той бік, що се для вас не страта, а міні потїха.“

Ейнар просив його забирати ся з Богом до дїдька і не балакати пуста. Галь пішов і сїв на своє місце.

Дворянин запитав його, чи Ейнер хоче що дати.

— Ні, — каже Галь.

Дворянин сказав: „Я так і думав. Покиньмо свій заклад. І не заговорюй про се багато.

Галь відповів, що все таки ще раз попробує.

Другого дня в ранці Галь ще раз сказав до Ейнара:

— Радби я ще раз запитати тебе, чи ти за могого свояка заплатиш міні кару?

Ейнар відповів: „І що се за нудна балачка: коли зараз не забереш ся міні до чорта, то тут і смерть твоя.

Галь пішов і сів.

Дворянин мовив: „Ну, як же тобі повело ся з твоїм жанданем у Ейнара?

Галь відповів: „Замість гроший погрозив убити мене на місці“.

„Оттого то я й ждав“, — сказав той, — „і я ще раз звільняю тебе з закладу. Бо тепер нема такого лиха, якого-б ти не міг надіяти ся від нього, коли докучатимеш йому своїми упімненнями“.

„Правда твоя, — мовив Галь, — але все таки я подивлюсь іще третій раз і вже аж тоді дам спокій усяким пробам“.

І він устав і приступив до короля. Повитав його словами: „Благо вам, пане королю!“

„Витайте, Галю!“ мовив король. „Чого вам треба!“

„Пане, — мовив Галь, — ви добре розумієте ся на снах і я хочу оповісти вам свій сон. Міні снило ся, що я зовсім инший ніж є, а власне снило ся, що я скальд Торлейф, а Ейнар Флюга видав ся міні ярлем Гаконом. І міні здало ся, що я уложив на нього насмішливу віршу, і пригадив собі її збудивши ся.

І він відступив троха на бік і пробурчав щось собі в бороду, але що бурчав, того не було можна зрозуміти.

Тоді король сказав до Ейнара:

— Прощу тебе, Ейнаре, заплати йому по моїй просьбі кару, бо сеж могутній скальд і як зложить на тебе вірш, то се буде такий острый вірш, що ніщо йому не опреть ся. А такий насмішливий вірш сидить, видно, в його голові і тобі грозить велика небезпека. Бо коли візьмуть його люди на язики, тоді буде тобі більше шкоди, ніж варта тих дрібка гроший. Бо що він хоче, се ми бачимо; то не правда, що він бачив сон, але хоче пустити в обіг знаружливий вірш на тебе за те, що не дістав від тебе нічого. Сильніших людей

ніж ти такі вірші замучували на смерть. Вірш скальда Торлейфа на ярля Гана не згине, доки нордландські мужі землю орють. Сповни мою просьбу і дай йому дещицю на ту кару за його вбитого свояка.

Ейнард відповів: „Хай буде ваша воля, милостивий пане! А ти йди до мого скарбника і вели дати собі три марки срібла. Він тобі виплатить.

Галь сказав: „Спасибі Вам. Я задоволений“.

І він пішов до скарбника і передав йому своє жадане. Скарбник вручив йому мішну повну гроший і сказав, що тут маєш чотири марки срібла.

— Міні належить ся лиш три! — сказав Галь. І відважив собі три марки, а більше ані на феник. Потім прийшов до Ейнара і сказав йому, що має його гроші. Ейнар запитав його, чи взяв усі гроші, що були в мошонці?

— О, ні, — мовив Галь. — Не думай собі, щоб я хотів стати ся злодієм твоїх гроший. Я дуже добре розкусив твій підступ. А тепер бувай здоров!

І він пішов на своє місце.

Тут мовив до його дворянин:

— Ну, що, виграв заклад?

— Виграв, — мовив Галь. — Але перстїнь ти заховай собі і радуй ся ним. У сїй справі ти поступив собі зо мною як чесний чоловік. Та я й не мав ніякої причини сперечати ся з тобою, а все таки хотїв поспробувати, чи видеру в нього гроші, бо правду кажучи у мене не було ніякого свояка, якого б убив Ейнард.

Переклад *Ів. Франко*.

